

Sporcu Kimliği Ölçeğinin Türkçe Formunun Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi

Examining Psychometric Properties of The Turkish Version of Athletic Identity Measurement Scale

Araştırma Makalesi

Pınar ÖZTÜRK, Canan KOCA

Hacettepe Üniversitesi, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu, Ankara

ÖZ

Bu çalışmanın amacı Sporcu Kimliği Ölçeği'nin (Athletic Identity Measurement Scale; Brewer ve Cornelius, 2001) Türkçeye kazandırılması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesidir. Çalışmaya farklı spor dallarından 250 sporcu katılmıştır (134 kadın ve 116 erkek; \bar{X} yaş = 19 ± 4.2). Araştırmada katılımcılara Sporcu Kimliği Ölçeği (SKÖ), Sporda Temel İhtiyaçlar Doyum Ölçeği ve Egzersizde Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği uygulanmıştır. SKÖ'nün yapı geçerliği için birinci ve ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizleri yapılmış, ayrıca ayırt edici geçerliği, ölçüt bağıntılı geçerliği ve iç tutarlılığı test edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizleri sonucunda, Brewer ve Cornelius (2001)'un önerdiği üç faktörlü birinci düzey model ($\chi^2(11, N = 250) = 30.42$, RMSEA = .08, SRMR = .05, GFI = .96, NFI = .97, CFI = .98) ve üç faktörün

ABSTRACT

The purpose of the current study is to evaluate the psychometric properties of the Turkish version of the Athletic Identity Measurement Scale (AIMS, Brewer and Cornelius, 2001). The sample consisted of 250 athletes (134 female and 116 male; mean age = 19 ± 4.2 yrs.) competing in different sports. Athletic Identity Measurement Scale, The Basic Needs Satisfaction in Sport Scale and The Basic Psychological Needs in Exercise Scale were administered to all participants. First and high-order Confirmatory Factor Analysis was performed for the construct validity of AIMS, additionally discriminant validity, criterion-related validity and internal consistency were examined. Estimations of the first-order factors (7-item, 3 factors) ($\chi^2(11, N = 250) = 30.42$, RMSEA = .08,

temsil edildiği sporcu kimliğinden oluşan ikinci düzey model ile verinin iyi uyum gösterdiği görülmüştür ($\chi^2(11, N = 250) = 30.40, RMSEA = .08, SRMR = .05, GFI = .96, NFI = .97, CFI = .97$). Ölçeğin toplam iç tutarlık katsayısı .81'dir. Sosyal Kimlik, Sporla Sınırlanmışlık ve Olumsuz Duyuşsallıktan oluşan alt ölçeklerin iç tutarlık katsayıları ise kabul edilebilir düzeydedir (sırasıyla: .69, .79 ve .59). Ölçeğin Pearson Çarpım Momentler Korelasyon katsayıları pozitif yöndedir ($p < .01$). Sonuçlar, ölçeğin Türkçe formunun spor alanında kullanılabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler

Sporcu kimliği, Psikometrik özellikler, Kimlik ölçeği

GİRİŞ

Spor bilimleri alanında sporcuların psikolojik, duygusal ve davranışsal yönlerini daha iyi anlama çabası, araştırmacıları sporcuların benlik kimliğine odaklanmasına neden olmuştur. Benlik kimliği, anlamlar, nitelikler ve özellikler bütünü olan kendilik-sisteminin bir parçası olarak bireyleri diğerlerinden ayırıştırır ve birinin belirli bir kimse olmasını sağlar (Stryker ve Burke, 2000). Sporcu kimliği de bu anlamda, benlik kavramıyla ilişkili olarak bir bireyin kendisini sporcu rolleri ile kimliklendirme düzeyidir (Brewer ve diğ., 1993).

Sporcu kimliği, bir bilişsel yapılanma ve sosyal rol olarak düşünülebilir. Bilişsel yapı içerisinde, sporcu kimliğinin gücü önemli bir rol oynar. Sporcunun başa çıkma stratejilerini, davranışlarını ve karar verme süreçlerini etkilediği bilinmektedir (Horton ve Mack, 2000). Bir sosyal rol olarak ise medya, antrenörler, arkadaşlar, aile ve eğitimcilerden oluşan çevresinden de etkilenmektedir (Pearlin, 1983). Sonuç olarak sporcu kimliği, bireyin kendisini sporcu rolleri ile tanımlaması ve sınırlamasıdır (Brewer ve Cornelius, 2001; Li ve Andersen, 2008).

Spor alanında sporcu kimliğinin 1990'ların başlarına kadar doğrudan bir ölçme aracı kullanılarak incelenmediği görülmektedir. Brewer ve diğ. (1993) ilk olarak sporcu kimliğinin sosyal, bilişsel ve duygusal düzeyini ölçmeye olanak tanıyan 10 maddelik Sporcu Kimliği Ölçeğini (SKÖ) geliştirmişlerdir. Araştırmacılar öncelikle ölçeği tek boyutlu olarak

SRMR = .05, GFI = .96, NFI = .97, CFI = .98) and the high-order factors ($\chi^2(11, N = 250) = 30.40, RMSEA = .08, SRMR = .05, GFI = .96, NFI = .97, CFI = .97$) showed a reasonably good fit. Alpha coefficients were: AIMS-total = .81, Social identity = .69, Exclusivity = .79 and Negative affectivity = .59. Pearson Product Moment Correlation coefficients of the scale were positive direction ($p < .01$). Results support the use of the Turkish version of the scale in sports.

Key Words

Athletic identity, Psychometrics properties, Identity scale

geliştirmişler, ardından sporcu kimliğinin sosyal kimlik, sporla sınırlanmışlık ve olumsuz duyuşsallık boyutları üzerinde durmuşlardır (Brewer ve diğ., 1993). Bahsi geçen bu üç boyut sporcu kimliğinin sosyal ve bilişsel yönlerini yansıtmaktadır.

Farklı kültürlerde yapılan çalışmalarda ölçeğin tek boyutluluğu tartışılmakta ve farklı modeller sinanmaktadır (Hale ve diğ., 1999; Martin ve diğ., 1997; Martin ve diğ., 1994). Örneğin Martin ve diğ. (1997) benlik kimliği boyutunu da ekleyerek dokuz madde üzerinden yaptıkları çalışmalarında, dört-boyutlu modelin veri ile iyi uyum gösterdiği belirlenmiştir. Hale ve diğ. (1999) ABD, İngiltere ve Rusya'dan 1160 üniversite sporcularıyla yaptıkları çalışmada, ölçeğin üç boyutlu olmasının, tek boyutlu olmasına göre kültürlerarası örneklemede daha iyi uyum gösterdiğini bulmuşlardır.

Brewer ve Cornelius (2001) ölçeğin daha önce sinanan tek boyutlu modeli (Brewer ve diğ., 2003), 3 faktörlü modeli (Brewer ve diğ., 1993), modifiye edilmiş 3 faktörlü modeli (Hale ve diğ., 1999) ve 4 faktörlü modeli (Martin ve diğ., 1999) yeniden analiz ederek ölçeğin nihai formunu 7 madde ve sosyal kimlik, sporla sınırlanmışlık ve olumsuz duyuşsallık olarak isimlendirilen 3 alt boyuttan ve sporcu kimliği ile adlandırılan ikinci düzey (second/high order) örtük değişkenden oluştuğunu ortaya koymuşlardır (bakınız Tablo 1). Bununla birlikte, son dönemde Yunan örnekleminde ölçeğin sekiz farklı modelinin test edildiği bir çalışmada, 7 maddeli ve 3 faktörlü

modelin veri ile en iyi uyum gösteren model olduğu belirtilmektedir (Proios, 2012).

Tablo 1. Sporcu Kimliği Ölçeği maddeleri ve alt boyutları

Sosyal Kimlik

1. Kendimi bir sporcu olarak kabul ederim.
2. Sporla ilgili birçok hedefim var.
3. Arkadaşlarımdan birçoğu sporcudur.

Sporla Sınırlanmışlık

4. Spor hayatımın en önemli parçasıdır.
5. Spor hakkında düşünmeye, herhangi bir şeyden daha çok zaman ayırıyorum.

Olumsuz Duyuşsallık

6. Sporda iyi performans göstermediğimde kendimi kötü hissederim.
7. Sakatlıysaydım ve yarışmalara katılamasaydım çok mutsuz olurdu.

SKÖ kullanılarak, sporcu kimliği ile psikolojik ve davranışsal değişkenlerle arasındaki ilişkileri inceleyen çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Gapin ve Petruzzello, 2011; Harrison ve diğ., 2011; Li ve Andersen, 2008; Visek ve diğ., 2008). Bahsi geçen çalışmalarda sporcu kimliğinin, fiziksel performans ve spor alanına odaklanan kendilik kavramıyla (Marsh, 1993), egzersize yüksek düzeyde katılım ve egzersize bağlanmayla (Horton ve Mack, 2000; Stryker ve Serpe, 1994) ve toplumsal cinsiyet rol çatışmasıyla (Steinfeldt ve Steinfeldt, 2010) ilişkili olduğu gösterilmiştir.

Güçlü bir sporcu kimliğinin hem olumlu hem olumsuz sonuç değişkenleriyle ilişkili olduğu bilinmektedir (Brewer ve diğ., 1993). Olumlu yönlerinin başında, bireyin benlik kimliğinin gelişimine yaptığı katkı gelmektedir. Güçlü sporcu kimliğine sahip bireyler spor çevresine katılmaya yönelik tutum geliştirmekte (Lamont-Mills ve Christensen, 2006) ve benlik kavramını, spor alanına uyum sağlamaya yönelik yapılandırmaktadır (Brewer ve diğ., 1993). Ayrıca, sporcu performansına yönelik itici bir güç olması, antrenman sistematiğine ve yarışma sıklığına ilişkin bireyin kendini düzenlemesini sağlaması diğer olumlu yönleri arasındadır (Horton ve Mack, 2000). Öte yandan güçlü bir sporcu kimliği beraberinde bazı olumsuzlukları getirebilir. Sporcu kimliği güçlü bireyler sakatlanma, takımdan çıkarılma ya da yarışmadan çekilme zorunlulukları karşısında, transfer dönemlerinde ve sporcu

kariyerinin son bulması durumunda bazı zorluklarla yüz yüze gelebilir. Eğer bireyin başka yaşam alanlarına ilişkin kimlik tarifi yok ise, bu tür beklenmedik durumlarda kendine dair olumsuz duygular besleme riski yüksektir. Ayrıca kendilik kavramının esnek, dinamik ve koşullardan etkilenebilen bir yapısı olduğu yaklaşımından hareketle, başarısız bir sezon geçirme, spor kariyerinin son bulması, spor alanı dışında bireyin kendini tanımlaması ve yaşın ilerlemesiyle birlikte sporcu kimliğinin zayıfladığı araştırmalar tarafından gösterilmiştir (bkz., Brewer ve Cornelius, 2010).

Sporcu kimliği ile sakatlanma arasındaki ilişki sıklıkla araştırılan bir konudur. Yapılan bir çalışmada sakatlanan sporcularda sporcu kimliğinin depresyonla pozitif yönde, sakatlığı olmayan sporcularda depresyonla negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuş; dolayısıyla güçlü sporcu kimliği olan sporcuların yaralandıkları zaman yüksek düzeyde depresyon yaşadıkları gösterilmiştir (Brewer, 1993). Bunların dışında, sporcu rollerine yüklenen aşırı anlam ve üstlenilen sorumluluk, antrenman yapılamadığında ya da antrenman düzeni aksadığında kaygı yaşanması, yüksek düzeyde antrenman yapılması, ilaç kullanım sıklığının artması ve yeme bozuklukları gibi işlevsiz pratiklerle (Horton ve Mack, 2000; Hughes ve Coakley, 1991); ayrıca spor alanı dışındaki sosyal yaşama katılmama, sporcu olmayan bireylerle ilişkilerde zorluklar şeklinde kendini gösterebilir (Martin ve diğ., 1997). Örneğin, genç erkek futbolcularla yapılan bir çalışmada, sporcu kimliği güçlü olanların, toplumsal cinsiyet rol çatışmalarını yüksek düzeyde yaşadıkları, hayatının diğer alanlarındaki beklentileri karşılama konusunda bazen zorluk yaşayabildikleri gösterilmiştir (Steinfeldt ve Steinfeldt, 2010). Son dönemde yapılan bir araştırmada ise, sporcu kimliği ile yeme bozukluğu arasında pozitif bir ilişki olduğu, kendisini sporcu kimliği ile tanımlayan sporcularda yeme bozukluğunun daha fazla görüldüğü bulunmuştur (Gapin ve Petruzzello, 2011).

Tüm bu sonuçlar, sporcuların psikolojik, davranışsal ve sosyal deneyimlerini yorumlamada sporcu kimliğinin anlaşılmasının önemine işaret etmektedir. Sporcu kimliği farklı kültürlerde sıklıkla incelenmekle birlikte, Türkiye’de sporcu kimlik

düzeğini doğrudan ölçmeyi amaçlayan bir ölçme aracının eksikliği söz konusudur. Bu noktadan hareketle bu araştırmanın amacı, sporcu rolleri çerçevesinde sporcuların kimlik düzeylerini ölçmeyi amaçlayan Sporcu Kimliği Ölçeğinin Türkçe literatüre kazandırılması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesidir.

YÖNTEM

Ölçeğin Türkçeye Çevrilme Süreci: SKÖ'nün uyarlama izni B. W. Brewer'dan alındıktan sonra Türkçe formunu oluşturmak için orijinal ölçek ilk olarak araştırmacılar tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Ardından üç spor psikolojisi ve bir İngilizce uzmanından çeviri hakkındaki görüş ve önerileri alınmıştır. Uzmanlardan gelen öneriler doğrultusunda dörtte üç ortaklık olan çeviri önerileri dikkate alınarak gerekli düzeltmeler yapılmış ve ölçeğe son şekli verilmiştir. Ardından Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu'nda öğrenim gören on öğrenciye ölçeğin anlaşılabilirliğinin test edilebilmesi amacıyla ön uygulama yapılmış, alınan geribildirimlerin değerlendirilmesi sonucunda ölçeğin Türkçe formunun son hali tamamlanmıştır.

Katılımcılar: Araştırmanın örneklemini, performans/elit sporcu olarak son bir yıl içerisinde spora katılan, yaşları 15-40 arasında değişen 134'ü kadın (\bar{X} Yaş = 19.26; Ss = 4.5) ve 116'sı erkek (\bar{X} Yaş = 19; Ss = 3.84) toplam 250 sporcu oluşturmaktadır. Sporcuların ortalama spor geçmişleri 6.8 yıldır (Ss = 3.8). Ayrıca sporcuların, haftada 5.2 gün (Ss = 1.6) ve günde ortalama 2.6 saat (Ss = .96) antrenman yaptıkları tespit edilmiştir. Katılımcılar basketbol (% 9.2), futbol (% 37.6), voleybol (% 9.2), Amerikan futbolu (% 2.4), sualtı hokeyi (% .8) gibi takım sporlarının yanı sıra, okçuluk (% 6.8), taekwondo (% 22) ve atletizm (% 10.8) gibi bireysel spor branşlarından katılan sporculardan oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları:

Sporcu Kimliği Ölçeği-SKÖ-(Athletic Identity Measurement Scale): Sporcu rolleri çerçevesinde bireylerin sporcu kimlik düzeylerini ölçmeyi amaçlayan, 7 maddeden oluşan bir ölçektir

(Brewer ve Cornelius, 2001). Ölçek Sosyal Kimlik, Sporla Sınırlanmışlık ve Olumsuz Duyuşsallık olmak üzere 3 ayrı alt boyuttan oluşmakta, aynı zamanda ölçekten toplam puan elde edilerek sporcu kimliği düzeyinin gücü belirlenebilmektedir. Sosyal Kimlik alt boyutu bireyin sosyal olarak sporcu rolleri açısından kendisini ne düzeyde değerlendirdiğini ölçmektedir. Sporla Sınırlanmışlık alt boyutu ise, bireyin sporcu rolüne katılımı ile oluşan kendilik-değer düzeyini ölçmeyi amaçlamaktadır. Son olarak Olumsuz Duyuşsallık alt boyutu spora ilişkin istenmeyen durumlarda bireyin yaşadığı olumsuz duyguların düzeyini ölçmeyi hedeflemektedir. Katılımcılardan her bir maddeyi yedi dereceli ölçek üzerinden (1 = Hiç Katılmıyorum, 7 = Tamamen Katılıyorum) değerlendirilmesi istenmektedir. Ölçekten elde edilen yüksek puan, sporcu kimliğinin güçlü olduğuna işaret etmektedir. Orijinal ölçeğin iç tutarlık katsayısı .81, bir önceki 10 maddelik versiyonla korelasyonu .96, bir hafta arayla uygulanan test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .89 olarak rapor edilmiştir (Brewer ve diğ., 1993; Brewer ve Cornelius, 2001).

Sporla Temel İhtiyaçlar Doyum Ölçeği-STİDÖ- (The Basic Needs Satisfaction in Sport Scale): Ng ve diğ. (2010) tarafından Öz Belirleme Kuramı (Self-determination Theory) çerçevesinde geliştirilen bir ölçektir. Ölçek, katılımcıların kendi spor dalına ilişkin yeterlik (competence), özerklik (autonomy) ve ilişkisellik (relatedness) ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığını ölçmeyi hedefleyen toplam 20 maddeden oluşmaktadır. Araştırmacılar tarafından ölçek beş boyutta yapılandırılmıştır. Buna göre Yeterlik alt boyutu 5 maddeden (örn., 'Yaptığım sporda, zorlukların üstesinden gelebilirim.'). Özerklik-Algılanan Tercih alt boyutu 4 maddeden (örn., 'Yaptığım sporda, tercih yapma fırsatları yakalarım.'). Özerklik- Algılanan Nedenlilik Odağı 3 maddeden (örn., 'Yaptığım sporda, kendi hedeflerimin peşinden gittiğimi hissediyorum.'). Özerklik-İrade alt boyutu 3 maddeden (örn., 'Sporumu isteyerek yaptığımı hissediyorum.'). İlişkisellik alt boyutu 5 maddeden (örn., 'Yaptığım sporda kendimi diğer insanlara yakın hissedirim.'). Ölçek yedi dereceli ölçek üzerinden (1 = Hiç doğru değil, 7 = Çok doğru) değerlendiril-

mektedir. Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Öztürk ve Koca (2012) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlık katsayıları .66 ile .88 arasındadır.

Egzersizde Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği-ETPIÖ- (The Basic Psychological Needs in Exercise Scale): Vlachopoulos ve Michailidou (2006) tarafından Öz Belirleme Kuramı çerçevesinde geliştirilen bir ölçektir. Ölçek egzersize katılımda bireylerin yeterli, özerklik ve ilişkisellik ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığını ölçmeyi hedefleyen toplam 12 maddeden ve üç alt boyuttan (Yeterlik, Özerklik ve İlişkisellik) oluşmaktadır. Her bir alt ölçek dörder maddeye sahiptir (örn., '*Katıldığım egzersiz programının gerekliliklerini karşılayabildiğimi hissedirim*'). Ölçek beşli Likert üzerinden (1 = Hiç katılmıyorum, 5 = Tamamen katılıyorum) değerlendirilmektedir. Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması, Vlachopoulos ve diğ. (basım aşamasında) tarafından kültürlerarası bir çalışmayla yapılmış olup; araştırmacılar alt ölçekler için faktör yüklerinin .64 - .76 arasında değiştiğini iç tutarlık değerlerinin Yeterlik için .72, Özerklik için .78 ve son olarak İlişkisellik için .81 olduğunu bildirmişlerdir.

İşlem Yolu: Araştırmanın ölçekleri araştırmacılar tarafından üniversite takımlarında ve spor kulüplerinde oynayan lisanslı sporculara hem bireysel hem de grup şeklinde, kalem-kağıt yöntemiyle uygulanmıştır. Araştırmaya katılanlardan hiçbir şekilde kişisel bilgileri istenmemiş ve gönüllülüğün esas alındığı, bilgilerin gizli kalacağı belirtilmiştir.

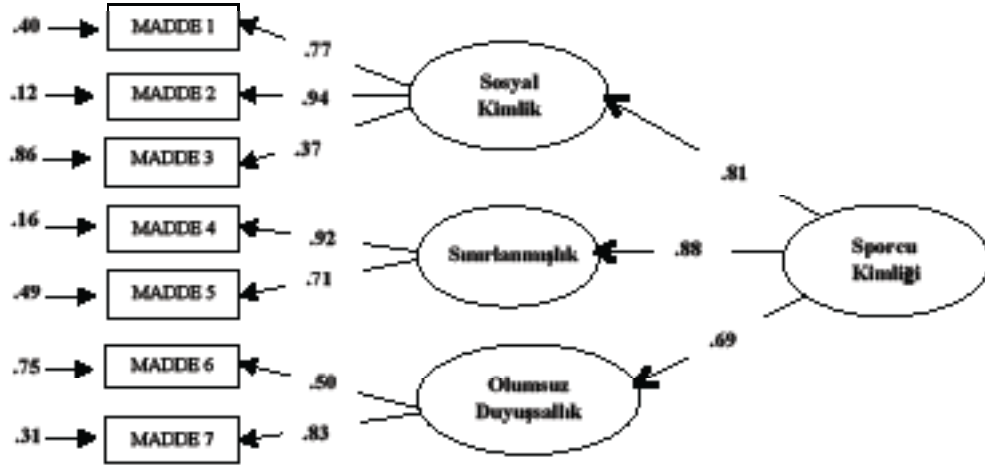
BULGULAR

Bu bölümde sırasıyla ölçeğin Türkçeye uyarlaması için gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi, ayırt edici geçerlik, ölçüt bağıntılı geçerlik ve iç tutarlığın belirlenmesi için iç tutarlık güvenirlilik analizi bulgularına yer verilecektir.

Geçerlik: Ölçeğin yapı geçerliğini incelemek amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) (Confirmatory Factor Analysis) kullanılmıştır. DFA, daha önce oluşturulmuş bir yapının doğrulanıp doğrulanmayacağını test etmeye yönelik bir analizdir (Sümer, 2000). Analizlerde Lisrel 8.54 programı-

la Kovaryans Matrisleri oluşturulmuş ve en yüksek olasılık tahmini (maximum likelihood estimation) kullanılmıştır (Jöreskog ve Sörbom, 1999). Veriler incelendiğinde tek yönlü ve çok yönlü normallik sayıtlısının sağlanamadığı (örn., skewness ve kurtosis) görülmüş bu nedenle asimptotik kovaryans matrisi kullanılmış ve Satorra-Bentler Ki-kare (SBS_ χ^2 , Satorra ve Bentler, 1994) değeri temel alınmıştır. Önerilen model ile verinin uyumu yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA-Root-Mean-Square Error of Approximation), iyilik uyum indeksi (GFI- Goodnes of Fit Index), normlandırılmış uyum indeksi (NFI-Normed Fit Index) ve karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI- Comparative Fit Indices) ile standardize edilmiş ortalama hataların karekökü (SRMR- Standardized Rood Mean Square Error) değerlendirilmiştir. Bu araştırma için kabul edilebilir uyum indeks değerleri, RMSEA için .08 ve altı (Hu ve Bentler, 1999; Sümer, 2000; Hair ve diğ., 2006), SRMR için .05 ve altı (Byrne, 1998, Diamantopoulos ve Sigauw, 2000); diğerleri için .95 ve üzeri olarak belirlenmiştir.

Birinci düzey (first order) doğrulayıcı faktör analizi sonucunda Brewer ve Cornelius (2001)'un önerdiği üç faktörlü model ile verinin iyi uyum gösterdiği görülmüştür ($\chi^2(11, N = 250) = 30.42$, RMSEA = .08, SRMR = .05, GFI = .96, NFI = .97, CFI = .98). Yapılan ikinci düzey DFA analizleri sonucunda üç faktörün temsil edildiği sporcu kimliğinden oluşan ikinci düzey model ile verinin iyi uyum gösterdiği görülmüştür ($\chi^2(11, N = 250) = 30.40$, RMSEA = .08, SRMR = .05, GFI = .96, NFI = .97, CFI = .97). Her iki modelin de χ^2/sd değeri 2.76'dır ve elde edilen değer modellerin kabul edilebilir bir uyum iyiliği değerine sahip olduğunu göstermektedir (Byrne, 1998). Ölçek maddelerin açıkladıkları varyans değerleri ve *t* değerleri Tablo 2'de sunulmuştur. İkinci düzey modeldeki tüm faktörlerin standartlaştırılmış yükleri incelendiğinde, Sosyal Kimlik alt boyutunun .81, Sporla Sınırlanmışlık alt boyutunun .88 ve Olumsuz Duyuşsallık alt boyutunun .69 faktör yükü ile Sporcu Kimliği gizil değişkenini temsil ettiği görülmüştür (bkz. Şekil 1). İkinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonucunda değişkenlerin açıkladıkları varyans değerleri ve *t* değerleri Tablo 3'de sunulmuştur.

Şekil 1. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları

Tablo 2. Birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonucunda maddelerin açıkladıkları varyans değerleri ve *t* değerleri

Ölçek Maddeleri	R ²	Lamda-x	<i>t</i>	Hata varyansı <i>t</i>
1. Madde	.60	.77	7.11***	6.27***
2. Madde	.88	.94	12.05***	2.23*
3. Madde	.14	.37	4.46***	7.71***
4. Madde	.84	.92	11.18***	2.32*
5. Madde	.51	.71	11.69***	5.85***
6. Madde	.25	.50	4.67***	3.93***
7. Madde	.69	.83	7.25***	2.77***

* *p* < .05, *** *p* < .001.Tablo 3. İkinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonucunda değişkenlerin açıkladıkları varyans değerleri ve *t* değerleri

Değişkenler	R ²	Lamda-x	<i>t</i>
Sosyal Kimlik	.66	.81	5.40***
Sporla Sınırlanmışlık	.77	.88	9.26***
Olumsuz Duyuşsallık	.48	.69	3.45***

*** *p* < .001

Tablo 4. Sporcu Kimliği Ölçeğinin puanları açısından alt ve üst gruplar için ortalama ve standart sapma değerleri

Değişkenler	Alt Grup (N = 68)		Üst Grup (N = 68)		<i>t</i>
	\bar{X}	(Ss)	\bar{X}	(Ss)	
Sosyal Kimlik	4.96	(.79)	6.94	(.12)	-20.51***
Sporla Sınırlanmışlık	4.57	(.82)	7.00	(.00)	-24.24***
Olumsuz Duyuşsallık	5.15	(.92)	3.57	(.00)	-16.60***

*** *p* < .001

Ayırt Edici Geçerlik: Madde analizi, *t* testi kullanılarak üst % 27 ile alt % 27'lik grupların madde ortalamaları arasındaki farkların anlamlılığıyla incelenmiştir. İlk olarak ölçeğin alt ölçekleri açısından aşırı iki uçta puan alan gruplar karşılaştırılmıştır. Bu amaçla örneklemin en yüksek puan alan % 27'lik kesimi üst grup, en düşük puan alan % 27'lik bölüm ise alt grup olarak adlandırılmıştır. Üst ve alt grubun alt ölçeklerden aldıkları puanlar *t*-testi ile karşılaştırılmış; üst ve alt gruplar arasındaki farkın alt ölçekler için anlamlı olduğu bulunmuştur. Grup ortalama ve standart sapma değerleri ve *t*-testi sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Ölçüt Bağıntılı Geçerlik: SKÖ'nün ölçüt-bağıntılı geçerliğinin saptanabilmesi için "Egzersizde Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği" ve "Sporda Temel İhtiyaçlar Doyum Ölçeği" ile arasındaki ilişkiler incelenmiştir (bkz., Tablo 5). Analizleri sonucunda, ölçeğin hem toplam puanıyla elde edilen sporcu kimliği boyutu, hem de diğer alt ölçekleri ile STİDÖ ve ETPIÖ alt ölçekleri arasındaki ilişkinin anlamlı ve pozitif yönde olduğu bulunmuştur.

İç Tutarlık: Ölçeğin iç tutarlığı, madde analizine bağlı olarak hesaplanan iç tutarlık katsayısı ile incelenmiştir. Alt ölçeklerin iç tutarlık katsayıları, Sosyal Kimlik alt boyutu için .69, Sporla Sınırlanmışlık alt boyutu için .79 ve Olumsuz Duyuşsallık alt boyutu için ise .59 olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin toplam iç tutarlık katsayısı ise .81 olarak bulunmuştur. Elde edilen değerler, araştırma örnekleminde SKÖ'ye ait alt boyutların kabul edilebilir iç tutarlığa sahip olduğunu göstermektedir.

TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı, sporcu rolleri çerçevesinde sporcuların kimlik düzeylerini ölçmeyi amaçlayan Sporcu Kimliği Ölçeğinin Türkçe literatüre kazandırılması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesidir. Ölçeğin kültürlerarası çalışmalarında farklı versiyonlarının kullanıldığı görülmekle birlikte bu çalışmada ölçeği geliştirilenlerin önerdikleri 3 faktörlü ve üç faktörün tek bir boyutla temsil edildiği modelleme temel alınmıştır (Brewer ve Cornelius, 2001).

Tablo 5. Değişkenler arasındaki Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Sosyal Kimlik	-											
2. Sporla Sınırlanmışlık	.61**	-										
3. Olumsuz Duyuşsallık	.35**	.45**	-									
4. Sporcu Kimliği	.86**	.85**	.70**	-								
5. Yeterlik	.47**	.37**	.24**	.46**	-							
6. Özerk-Tercih	.42**	.31**	.17**	.39**	.61**	-						
7. Özerk-Nedensellik	.47**	.40**	.34**	.51**	.63**	.51**	-					
8. Özerk-İrade	.30**	.37**	.45**	.45**	.37**	.20**	.50**	-				
9. İlişkiselik	.32**	.25**	.18**	.32**	.37**	.39**	.44**	.36**	-			
10. Egzersiz-Yeterlik	.55**	.40**	.29**	.53**	.54**	.51**	.53**	.35**	.41**	-		
11. Egzersiz- Özerklik	.48**	.37**	.23**	.46**	.45**	.53**	.47**	.30**	.45**	.71**	-	
12. Egzersiz-İlişkiselik	.39**	.25**	.20**	.36**	.28**	.33**	.29**	.37**	.47**	.54**	.57**	-

** p < .01

Ölçeğin yapı geçerliğini test etmek için gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonuçları incelendiğinde, ölçeğin üç faktörlü ve sporcu kimliğini temsil eden tek faktörlü yapının veri ile iyi uyum gösterdiği bulunmuştur. Ölçeğin sosyal kimlik, sporla sınırlanmışlık ve olumsuz duyusal-lık alt boyutları sporcu kimliğinin bilişsel, sosyal ve duygusal yönleridir. Son dönemde ölçeğin farklı kültürlerde gerçekleştirilen uyarılma çalışmaları, elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir (Proios, 2012; Visek ve diğ., 2008). ABD, Çin (Hong Kong) ve Yunan örneklemleri üzerinde yapılan bu çalışmalarda birinci düzey model (7 madde ve 3 faktör) ile ikinci düzey modelin (sporcu kimliği) iyi uyum gösterdiği belirtilmektedir. Literatürün de işaret ettiği gibi, ölçek çok-boyutlu yapısı ile kullanılabilirliği gibi, toplam puan elde edilerek tek boyutlu olarak da kullanılmaya uygundur (Brewer ve Cornelius, 2001; Proios, 2012).

Buna ek olarak ayırt edici geçerlik sonuçlarının da tatmin edici sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir. Ölçeğin güvenilirliğinin sınanmasında iç tutarlık katsayısı (Cronbach Alfa) hesaplanmıştır. Ölçeğin toplam puan üzerinden iç tutarlık katsayısı .81'dir ve orijinal ölçekle paralellik göstermektedir. Alt ölçeklerin katsayıları ise .59 ile .79 arasında değişmektedir. Çalışmamızda Olumsuz Duyusal-lık alt boyutundan elde edilen iç tutarlık katsayısı .59 olmakla birlikte, kabul edilebilir bir güvenilirliğe işaret etmektedir. Bahsi geçen alt boyutla ilgili, literatürde benzer bulgulara rastlanmaktadır. Son dönemde Proios (2012)'in Yunanistan örneklemleri üzerinde gerçekleştirdiği ölçeğin uyarılma çalışmasında diğer alt boyutların iç tutarlık katsayıları .70 ve .79 iken, Olumsuz Duyusal-lık alt boyutunun ise .62 olduğu belirtilmektedir. Bir başka çalışmada Li ve Andersen (2008), Hong Kong örneklemleri üzerinde ölçeğin beş farklı modelini test etmişler ve çok-faktörlü model denemelerinin hepsinde ilgili boyutun iç tutarlık katsayısının .61 olduğunu bulmuşlardır. Araştırmacılar tarafından "*Sporda iyi performans göstermediğimde kendimi kötü hissedirim.*" ve "*Sakatlıysaydım ve yarışmalara katılmasaydım çok mutsuz olurum.*" maddelerini içeren Olumsuz Duyusal-lığın, kimliğin doğrudan bir boyutu olarak kavramsallaştırılmasında sınırlı-

lıklara ve probleme sahip olabileceği belirtilmektedir (Li ve Andersen, 2008). Bununla birlikte, iç tutarlık katsayısı madde sayısına duyarlıdır ve alt ölçeğin 2 maddeden oluştuğu göz önünde tutulduğunda elde edilen katsayının kabul edilebilir olduğu söylenebilir (Pallant, 2010).

Bu çalışmada SKÖ'nün ölçüt bağıntılı geçerliğini ortaya koymak üzere Sporda Temel İhtiyaçlar Doyum Ölçeği (Ng ve diğ., 2010) ve Egzersizde Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği (Vlachopoulos ve Michailidou, 2006) kullanılmıştır. Hem ölçeğin toplam puanı hem de alt ölçekleri ile bahsi geçen ölçeklerin alt boyutları arasında $p < .01$ düzeyinde olumlu yönde ilişki bulunmuştur. STİDÖ ve ETPİÖ ölçeklerinin alt boyutlarından elde edilen yüksek puan, bireyin spor ve egzersiz alanında kendini belirleme düzeyinin yüksek, başka bir ifadeyle özerk olduğunu varsaymakta, bu da bireyin içsel motivasyonun güçlü olduğuna işaret etmektedir. Sporcu kimliği ile bahsi geçen ölçeklerin alt boyutlarının olumlu yönde ilişkili olması beklendiği yönde ve anlamlıdır. Spora katılmaya ve sporculuğa yüksek değer veren bireylerin, spor alanında yaşadıkları deneyimlerden (başarı, başarısızlık gibi) daha fazla etkilendiği, böylece kendine ilişkin yeterli algısını ve kendine olan saygısını, yani bireyin spor alanında iyi olma halini etkilediği bilinmektedir (Brewer ve diğ., 1993). Çalışmamızdan elde edilen bulgular da literatürü destekler nitelikte olup, spor ve egzersiz alanında içsel motivasyon ile sporcu kimliği arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma, yukarıda sıralanan güvenilirlik ve geçerlik göstergelerine karşın bazı sınırlılıklar da içermektedir. Öncelikle literatürde ölçeğin alt boyutlarına ilişkin model çalışmaları ve tartışmalar devam etmekle birlikte, bu çalışmada sadece doğrulayıcı faktör analizi ile ölçeği geliştirenlerin önerdiği modelin doğruluğu test edilmiştir. Dolayısıyla Türkiye örneklemlerinden elde edilecek veriler üzerinden, literatürde başka çalışmalarda önerilen modellerin test edilmesi (Hale ve diğ., 1999; Martin ve diğ., 1994; Li ve Andersen, 2008; Proios, 2012) ve kuramsal arka planını oluşturularak en iyi uyum gösteren modelin tespit edilmesi literatüre çok değerli katkı

sağlayacaktır. Ayrıca, kimlik çalışmalarında kültürel özellikleri daha iyi yansıtabilmek amacıyla, ileriki çalışmalarda ölçeğe yeni faktörlerin ve maddelerin eklenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Böylece araştırmacılar, Türkiye kültürü temelinde sporcu kimliğinin farklı yönlerini açığa çıkaran daha güçlü bir ölçme aracını literatüre kazandırmış olacaklardır.

Spor alanında sporcuların davranışlarını ve tutumlarını belirleyen yaralanma, transfer, sporu bırakma, başarı ya da başarısızlık gibi süreçlerinde, ayrıca mesleki ve sosyal ilişkilerinde sporcu kimliğini anlamak antrenörler, eğitimciler ve araştırmacılar için büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada sporcu örneklemini üzerinde Sporcu Kimliği Ölçeği'nin Türkçe versiyonunu psikometrik özellikleri incelenmiş ve elde edilen bulgular, ölçeğin

spor psikolojisi alanında sporcu kimliğini ve ilgili değişkenleri nicel araştırma deseni ile çalışmak isteyen araştırmacıların kullanabileceği, geçerliliği ve güvenilirliği kanıtlanmış bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymuştur.

Yazar Notu: Bu çalışma Muğla Üniversitesinde düzenlenen 5. Uluslararası Spor Bilimleri Öğrenci Kongresi'nde (10-12 Mayıs 2012) sözel bildiri olarak sunulmuştur.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Araştırma Görevlisi, Pınar Öztürk

Hacettepe Üniversitesi,

Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu,

Beytepe Kampüsü, Ankara

E-posta: pinarozturk@hacettepe.edu.tr

Telefon No: +90 (312) 2976890/155

Faks No: +90 (312) 299 21 67

KAYNAKLAR

1. **Brewer BW.** (1993). Self-identity and specific vulnerability to depressed mood. *Journal of Personality*, 61(3), 343-364.
2. **Brewer BW, Boin PD, Petitpas AJ, Van Raalte JL, Mahar MT.** (1993, August). *Annual Meeting of the American Psychological Association*: Dimensions of athletic identity. Canada: Toronto.
3. **Brewer BW, Cornelius AE.** (2001). Norms and factorial invariance of the Athletic Identity Measurement Scale. *Academic Athletic Journal*, 15, 103-113.
4. **Brewer BW, Cornelius AE.** (2010). Self-Protective changes in athletic identity following anterior cruciate ligament reconstruction. *Psychology of Sport and Exercise*, 11(1), 1-5.
5. **Brewer BW, Selby CL, Linder DE, Petitpas AJ.** (1999). Distancing oneself from a poor season: Divestment of athletic identity. *Journal of Personal and Interpersonal Loss*, 4, 149-162.
6. **Brewer BW, Van Raalte JL, Linder DE.** (1993). Athletic identity: Hercules' muscles or Achilles heel? *International Journal of Sport Psychology*, 24(2), 237-254.
7. **Byrne BM** (1998). *Structural Equation Modeling with Lisrel, Prelis and Simlis: Basic Concepts, Applications and Programming*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
8. **Dollinger SJ.** (1996). Autophotographic identities of young adults: With special reference to alcohol, athletics, achievement, religion, and work. *Journal of Personality Assessment*, 67, 384-398.
9. **Gapin JI, Petruzzello SJ.** (2011). Athletic identity and disordered eating in obligatory and non-obligatory runners. *Journal of Sports Sciences*, 29 (10), 1001-1010.
10. **Hair JF, Black B, Babin B, Anderson RE, Tatham RL.** (2006). *Multivariate Data Analysis* (6th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
11. **Hale BD, James BB, Stambulova NN.** (1999). Determining the dimensionality of athletic identity: a "Herculean" cross-cultural undertaking. *International Journal of Sport Psychology*, 30(1), 83-100.
12. **Harrison L, Sailes G, Rotich WK, Bimper AY.** (2011). Living the dream or awakening from the nightmare: Race and athletic identity. *Race Ethnicity and Education*, 14, 1, 91-103.
13. **Horton RS, Mack DE.** (2000). Athletic identity in marathon runners: Functional focus or dysfunctional commitment?. *Journal of Sport Behavior*, 23, 101-119.
14. **Hu L, Bentler PM.** (1999). Cut off criteria for fit indexes in co-variance structure analysis: conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6, 1-55.
15. **Hughes R, Coakley J.** (1991). Positive deviance among athletes: The implications of over conformity to the sport ethic. *Sociology of Sport Journal*, 8, 307-325.
16. **Jöreskog KG, Sörbom D.** (1999). *LISREL 8 User's Reference Guide*. Lincolnwood, IL: Scientific Software International.
17. **Lamont-Mills A, Christensen SA.** (2006). Athletic identity and its relationship to sport participation levels. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 9, 472-478.

18. **Li HY, Andersen MB.** (2008). Athletic identity in China: Examining the AIMS in a Hong Kong sample. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 6, 2, 176-188.
19. **Marsh HW.** (1993). Physical fitness self-concept: Relations of physical fitness to field and technical indicators for boys and girls aged 9-25. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 15, 184-206.
20. **Martin JJ, Eklund RC, Mushett CA.** (1997). Factor structure of the athletic identity measurement scale with athletes with disabilities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 14, 74-82.
21. **Martin JJ, Mushett C, Eklund RC.** (1994). Factor structure of the athletic identity measurement scale with adolescent swimmers with disabilities. *Brazilian International Journal of Adapted Physical Education Research*, 1(1), 87-99.
22. **Ng JYY, Lonsdale C, Hodge K.** (2010). The Basic Needs Satisfaction in Sport Scale (BNSSS): Instrument development and initial validity evidence. *Psychology of Sport and Exercise*, doi:10.1016/j.psychsport.2010.10.006, pg. 1-8.
23. **Öztürk P, Koca C.** (2012). *II. Uluslararası Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi: Sporda Temel İhtiyaçlar Doyum Ölçeğinin Türkçe Formunun Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi*, Ankara: Gazi Üniversitesi.
24. **Pallant J.** (2010). *SPSS Survival Manual: A Step by Step Guide to Data Analysis Using SPSS for Windows* (4th ed.). Maidenhead: Open University Press.
25. **Pearlin LI.** (1983). Role strains and personal stress. (HB Kaplan, Ed.), *Psychosocial Stress: Trends in Theory and Research* s. 3-32. New York: Academic Press.
26. **Proios M.** (2012): Factor validity of the Athletic Identity Measurement Scale in a Greek sample. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 10, 4, 305-313.
27. **Satorra A, Bentler PM.** (1994). Correctios to test statistics and standard errors in covariance structure analysis, (A van Eye, C C Clogg, Eds.), *Latent Variable Analysis in Developmental Research* s. 285-305. CA: SAGE Publications, Inc., Thousand Oaks.
28. **Steinfeldt JA, Steinfeldt MC.** (2010). Gender role conflict, athletic identity, and help-seeking among high school football players. *Journal of Applied Sport Psychology*, 22, 3, 262-273.
29. **Stryker S, Burke PJ.** (2000). The past, present, and future of an identity theory, *Social Psychology Quarterly*, 63, 4, 284-297.
30. **Stryker S, Serpe RT.** (1994). Identity salience and psychological centrality: Equivalent, overlapping, or complementary concepts?. *Social Psychology Quarterly*, 57, 16-35.
31. **Sümer N.** (2000). Yapısal eşitlik modelleri: temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6) 49-74.
32. **Visek AJ, Hurst JR, Maxwell JP, Watson JC.** (2008). A cross-cultural psychometric evaluation of the Athletic Identity Measurement Scale. *Journal of Applied Sport Psychology*, 20, 473-480.
33. **Vlachopoulos SP, Aşçı FH, Cid L, Ersöz G, Gonzalez-Cutre D, Moutao J. ve diğ.** (baskı aşamasında). Basic Psychological Needs in Exercise Scale: Cross-national measurement invariance of the Basic Psychological Needs in Exercise Scale Among Greek, Spanish, Portuguese, and Turkish individuals.
34. **Vlachopoulos SP, Michailidou S.** (2006). Development and initial validation of a measure of autonomy, competence, and relatedness in exercise: The Basic Psychological Needs in Exercise Scale. *Measurement in Physical Education and Exercise Science*, 10, 179-201.